
Różnorodność wskaźników waloryzacji w ubezpieczeniu emerytalnym w świetle celu i funkcji waloryzacji

Przedmiotem opracowania jest analiza różnorodności wskaźników waloryzacji emerytur, ewidencjonowanych składek, kapitału początkowego i stanu subkonta w ubezpieczeniu emerytalnym. Na podstawie analizy i krytyki literatury, analizy dokumentów, analizy i konstrukcji logicznej spróbowano wykazać, że taka różnorodność nie ma uzasadnienia i powinna zostać usunięta. W tym celu: przedstawiono pojęcie waloryzacji, rozważono cele stojące za każdym z mechanizmów, przedstawiono treść wskaźników, zanalizowano stopień realizacji założonych celów, przedstawiono założenia ujednoczonego wskaźnika, który byłby w stanie realizować ekonomiczną funkcję waloryzacji. Analiza skłania do wniosku, że jednakowy cel (ochrona emerytów przed inflacją lub utrzymanie ich pozycji ekonomicznej względem pokolenia pracującego oraz przeciwdziałanie rozwarstwieniu dochodowemu w ramach pokolenia emerytów) oraz jednakowa funkcja wskaźników waloryzacji (zapewnienie wypłacalności ubezpieczenia emerytalnego oraz realizacja zasady równowagi międzypokoleniowej) nie uzasadniają zróżnicowania wskaźników waloryzacji. Waloryzacja emerytur, ewidencjonowanych składek, kapitału początkowego oraz stanu subkonta powinna przebiegać według ujednoczonych reguł. Nadmierne zróżnicowanie zasad waloryzacji poszczególnych elementów ubezpieczenia emerytalnego nie tylko prowadzi do jego niepotrzebnej komplikacji, ale także utrudnia realizację celu i funkcji przez mechanizm waloryzacyjny.

Słowa kluczowe: waloryzacja, indeksacja, ubezpieczenie emerytalne, zabezpieczenie emerytalne, inflacja

1. Wprowadzenie

Przedmiotem niniejszego opracowania jest analiza różnorodności wskaźników waloryzacji emerytur, ewidencjonowanych składek, kapitału początkowego i stanu subkonta w ubezpieczeniu emerytalnym. Podjętym problemem badawczym jest zasadność tej różnorodności z punktu widzenia celu i funkcji waloryzacji. Za hipotezę badawczą może posłużyć pogląd, iż różnorodność wskaźników waloryzacji w ubezpieczeniu emerytalnym nie znajduje uzasadnienia ani w celu, ani w funkcji waloryzacji. Metody zastosowane do rozwiązania problemu to: analiza i krytyka literatury, analiza dokumentów (aktów prawnych), a także analiza i konstrukcja logiczna¹. Celem pracy jest synteza dorobku nauki o polityce społecznej i ekonomii w zakresie problemu badawczego.

Istnieją dwie podstawowe przesłanki podjęcia problemu badawczego. Przede wszystkim, zagadnienie rzadko bywa poruszane w literaturze przedmiotu. Uwagę autorów zaprzęta przede wszystkim opis celu istnienia waloryzacji oraz prawnego kształtu obowiązującego mechanizmu. Trudno natomiast spotkać się z refleksją na temat sensu stosowania trzech różnych wskaźników. Ponadto, problematyka waloryzacji pozostaje wciąż aktualna, o czym świadczy choćby fakt, że w ostatnich latach rząd już dwukrotnie odchodził od procentowego mechanizmu waloryzacji emerytur na rzecz mechanizmu kwotowego i procentowo-kwotowego – odpowiednio w 2012 i 2015 r.

Wywód zawarto w pięciu częściach. Na początku przedstawiono ogólne pojęcie waloryzacji. Następnie rozważono cele jej stosowania w ubezpieczeniu emerytalnym. W kolejnym kroku przedstawiono różnorodność wskaźników waloryzacji. Na koniec sprawdzono, czy na pewno każdy z nich realizuje stawiane przed nimi cele, a także czy ich zróżnicowanie ma ekonomiczne uzasadnienie.

2. Pojęcie waloryzacji

Gdyby zastanowić się nad najogólniejszą, wyabstrahowaną z kontekstu i wyzbytą celu definicją pojęcia waloryzacji, a także stosowanego często wymiennie z nim pojęcia indeksacji, należałoby stwierdzić, że jest nią okazjonalna lub systematyczna operacja dostosowania zmian wartości jednej zmiennej do zmian wartości innej zmiennej.

W prawnym i ekonomicznym kontekście zmienną zależną jest zwykle jakiś rodzaj świadczenia, zwłaszcza pieniężnego, zaś zmienną niezależną – cena jakiegoś dobra lub ogólny poziom cen. To właśnie inflacja, rozumiana jako wzrost ogólnego poziomu

¹ Istotą analizy i krytyki piśmiennictwa jest dostosowanie nowego problemu do dotychczasowej wiedzy naukowej. Analiza i konstrukcja logiczna polega najpierw na rozłożeniu problemu na łatwiejsze do zbadania i rozwiązania elementy, aby następnie złożyć je znowu w całość, choć zwykle już w nowej konfiguracji. J. Apanowicz, *Metodologia ogólna*, Gdynia 2002, s. 72–74.

cen w gospodarce², stanowi punkt odniesienia i główny kontekst dla pojęć waloryzacji i indeksacji. Ponadto, w wielu definicjach komponent funkcjonalny uzupełniany jest elementem celowościowym: waloryzacja (indeksacja) służy przywróceniu bądź zachowaniu realnej wartości świadczenia w obliczu zmiany poziomu cen w gospodarce³.

Z matematycznego punktu widzenia waloryzacja polega na pomnożeniu kwoty świadczenia (E) przez współczynnik (I) oddający procentową zmianę w czasie wskaźnika (i), za którym kwota świadczenia ma podążać w analogicznym okresie (t), dzięki czemu relacja świadczenia do wskaźnika pozostaje bez zmian w kolejnych okresach.

$$(1) \quad I = \frac{i_t}{i_{t-1}} \quad (2) \quad E_t = E_{t-1} \times I \quad (3) \quad \frac{i_t}{i_{t-1}} = \frac{E_t}{E_{t-1}} \quad (4) \quad \frac{E_t}{i_t} = \frac{E_{t-1}}{i_{t-1}}$$

3. Cel waloryzacji w ubezpieczeniu emerytalnym

Ubezpieczenie emerytalne to instytucja prawna⁴ zabezpieczająca z mocy prawa wybrane grupy społeczne przed ryzykiem emerytalnym. Zabezpieczenie to ma charakter finansowy i w głównej mierze przyjmuje postać emerytury, czyli okresowego świadczenia pieniężnego wypłacanego od jakiegoś momentu starości człowieka (często ostatecznego zaprzestania pracy zarobkowej) aż do śmierci, niezależnie od tego, kiedy ona nastąpi⁵. Ryzyko emerytalne oznacza w tym świetle ryzyko starości, to jest zagrożenie zdarzeniem polegającym na osiągnięciu wieku uniemożliwiającego dalsze zarobkowanie, „którego zaistnienie spowoduje

- 2 Hasło: *Inflacja* [w:] *Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/inflacja;3914672.html> (01.12.2015). Precyzyjna definicja inflacji dotyczy jednak czegoś innego: wzrostu ilości pieniądza w obiegu przewyższającego wzrost zagregowanej wartości towarów i usług. Inflacja powoduje wzrost cen, który jest równoznaczny ze spadkiem siły nabywczej jednostki pieniądza. M. Rothbard, *America's Great Depression*, Auburn 2000, s. 86.
- 3 Przykłady definicji: „zwiększenie wielkości nominalnej świadczeń [...], mające na celu zachowanie ich wartości realnej (siły nabywczej) [...]” – hasło: *Waloryzacja* [w:] *Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/waloryzacja;3993682.html> (01.12.2015); „wprowadzenie automatycznego powiązania pomiędzy zobowiązaniami pieniężnymi a poziomem cen” – hasło: *Indeksacja* [w:] *Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/indeksacja;3914495.html> (01.12.2015); „[indeksacja to – K.B.] polityka wiązania takich zmiennych ekonomicznych, jak płace, podatki, świadczenia społeczne, renty czy emerytury ze wzrostem ogólnego poziomu cen [...]”. Uwzględnianie efektu wzrostu cen detalicznych” – hasło: *Indeksacja* [w:] *Słownik finansów i bankowości*, Warszawa 2008, s. 134, zob. także pojęcia pokrewne; „związanie płac, podatków i zysków kapitałowych ze zmianami poziomu cen w celu sprzyjania stabilności makroekonomicznej” – hasło: *Indexation* [w:] *The New Palgrave Dictionary of Money and Finance*, t. 2, F–M, London 1992, s. 358–360, tłum. własne.
- 4 Instytucja prawna to zespół wyróżnionych z całości prawa i powiązanych ze sobą norm prawnych regulujących określone stosunki społeczne. Z. Ziemiński, *Szkice z metodologii szczegółowych nauk prawnych*, Warszawa-Poznań 1983, s. 88.
- 5 D. Blake, *Pension economics*, Chichester 2006, s. 1; B. Sosenko, *Wprowadzenie do teorii systemów zabezpieczenia emerytalno-rentowego*, Tuchów 2002, s. 21. W zależności od perspektywy, można postrzegać emeryturę jako transfer społeczny, a także jako odłożone w czasie wynagrodzenie. Wątpliwości definicyjne może rodzić praktyka pobierania emerytury przy jednoczesnym kontynuowaniu pracy zarobkowej.

stratę w posiadanych lub spodziewanych zasobach gospodarstwa domowego”⁶. Ryzyka emerytalne nie trzeba jednak wiązać z osiągnięciem określonego wieku ani z ubezpieczeniem⁷.

Ubezpieczenie emerytalne obejmuje większość aktywnej zawodowo populacji, jednak mimo to daleko mu do powszechności⁸. Nie tylko wiele grup społecznych jest z niego wyłączonych⁹, ale także w jego obrębie funkcjonuje szereg zasad w szczególności sposób regulujących uprawnienia niektórych uczestników (ubezpieczonych)¹⁰.

Emerytura ma charakter długookresowy – bywa wypłacana nawet przez kilkadziesiąt lat. Z tego względu, pod wpływem występującej zazwyczaj w gospodarce inflacji, emeryt narażony jest na znaczny spadek realnej wartości często jedyne źródła swojego utrzymania, przez co raz ustalone świadczenie po jakimś czasie może nawet przestać spełniać cel, dla którego jest wypłacane¹¹. Należy przy tym zauważyć, że odbiorcy długookresowych świadczeń społecznych mają zwykle ograniczoną możliwość reakcji na negatywne zmiany ich dochodu. Zatem z punktu widzenia polityki społecznej potrzebne jest okresowe zwiększanie emerytur proporcjonalnie do spadku siły nabywczej pieniądza, czyli waloryzacja cenowa¹².

6 T. Szumlich, *Ubezpieczenie społeczne. Teoria dla praktyki*, Bydgoszcz 2005, s. 80.

7 Nie jest przypadkiem, że *emeritus* to po łacinie osoba zasłużona lub wysłużona – niekoniecznie stara i niedołężna. Jeżeli bowiem szukamy genezy emerytur, to najstarszy trop nie prowadzi wcale do dziewiętnastowiecznych ubezpieczeń od ryzyka dożycia wieku, który pozwala domniemywać starczą niedołężność (kontrowersyjna jest reszta sprawa ustalenia tego wieku) uniemożliwiająca dalsze zarobkowanie, lecz do uprawianej już w starożytności praktyki wynagradzania przez władców lojalności i wieloletniej służby swoich żołnierzy i urzędników. Panująca do dzisiaj w większości krajów odrębność zabezpieczenia emerytalnego żołnierzy, służb mundurowych i cywilnych pracowników państwowych jest tego pozostałością. Są nią również powracające co jakiś czas postulaty uznania stażu pracy jako alternatywnego (oprócz wieku) kryterium emerytalnego.

8 Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) wypłaca emerytury dla ok. 80% wszystkich emerytów w Polsce. Obliczenia własne na podstawie: *Emerytury i renty w 2013 r.*, publikacja Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), 2014, http://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5474/10/4/1/wz_emerytury_i_renty_w_2013.pdf (01.12.2015), s. 21–22.

9 W ramach zabezpieczenia emerytalnego funkcjonuje poza ubezpieczeniem emerytalnym również: ubezpieczenie społeczne rolników, zaopatrzenie emerytalne służb mundurowych, zaopatrzenie emerytalne żołnierzy zawodowych, instytucja uposażenia w stanie spoczynku sędziów i prokuratorów, a ponadto: emerytury pomostowe, nauczycielskie świadczenia kompensacyjne, świadczenia przedemerytalne.

10 Od tzw. zasad powszechnych obowiązują liczne i szczegółowe wyjątki m.in. dla: kobiet, osób urodzonych przed 1949 r., osób urodzonych po 1948 r., a przed 1969 r., zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, górników, nauczycieli, inwalidów wojennych i wojskowych, kombatanów. Zob. ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, Dz.U. z 2015 r. poz. 748 z późn. zm. (dalej: ustawa emerytalna).

11 I. Jędrasik-Jankowska, *Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, Warszawa 2014, s. 129; K. Antonów, *Prawo do emerytury*, Kraków 2003, s. 143; J. Piggott, R. Sane, *Indexing Pensions*, 12.2009, http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2009/12/31/000333037_20091231000153/Rendered/PDF/524450NWPOBox345558B01PUBLIC100925.pdf (01.12.2015), s. 1.

12 W polskim prawie cywilnym spełnienie świadczenia pieniężnego następuje przez zapłatę kwoty nominalnej, zaś od tak sformułowanej zasady nominalizmu istnieją jedynie wyjątki o charakterze ustawowym (jeśli przepisy szczególne stanowią inaczej), umownym (jeśli strony umówiły się inaczej) i sądowym (jeśli sąd postanowi inaczej – w razie zmiany siły nabywczej pieniądza po powstaniu zobowiązania). Zob. art. 358⁹ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. z 2014 r. poz. 121 z późn. zm.). Waloryzacji z prawa cywilnego nie można jednak stosować na gruncie ubezpieczeń społecznych; M. Bartnicki, *Komentarz do artykułów 88–94 ustawy o emeryturach i rentach z FUS* [w:] *Emerytury i renty z FUS. Emerytury pomostowe. Okresowe emerytury kapitałowe. Komentarz*, red. K. Antonów, Warszawa 2014, s. 495–496.

Jednak ochrona emerytów przed inflacją niekoniecznie wyczerpuje cele waloryzacji emerytur¹³. Politycy społeczni doszli do wniosku, że nawet jeśli świadczenie jest chronione przed inflacją, to jego relacja do – zwykle rosnących – realnych wynagrodzeń z czasem maleje, a zatem poziom życia emerytów pogarsza się w stosunku do reszty społeczeństwa¹⁴. Ponadto, powiązany z tym jest problem „starych portfeli”¹⁵, polegający na tym, że wysokość świadczeń emerytów ze starszych roczników ujemnie odbiega od wysokości nowo przyznawanych emerytur osób z roczników późniejszych. Dzieje się tak, ponieważ życie zawodowe tych drugich rozciąga się w okresie nieco późniejszym niż tych pierwszych. Późniejsze pokolenie odpowiednio zaczyna i kończy na wyższym pułapie, korzysta z dodatkowego nawarstwienia wzrostu gospodarczego, który za sprawą otrzymywanego wynagrodzenia i formuły emerytalnej wpływa na wysokość świadczenia. Część polityków społecznych widzi potrzebę neutralizacji tych dwóch efektów za pomocą okresowego zwiększania emerytur proporcjonalnie do przeciętnego wzrostu wynagrodzeń – a nie cen – w gospodarce, czyli waloryzacji płacowej.

Waloryzacja świadczeń to nie wszystko. Każdy ubezpieczony posiada konto, na którym księgowane są wpłacane przez niego składki emerytalne. Od stanu tego konta, ewidencjonowanego na nim kapitału początkowego¹⁶ i stanu subkonta¹⁷ (a także od średniego dalszego trwania życia określanego dla kohorty emeryta) zależy wysokość ustalonej emerytury. Powody, dla których waloryzuje się kwoty ewidencjonowanych na koncie i subkoncie składek emerytalnych oraz kwotę kapitału początkowego, są identyczne jak w przypadku emerytur. Składka również jest świadczeniem (została zapłacona za ubezpieczonego), jej siła nabywcza tak samo ulega erozji pod wpływem wzrostu cen, zaś ona sama w identyczny sposób słabnie w relacji do rosnących wynagrodzeń. Co więcej, okres gromadzenia praw emerytalnych trwa znacznie dłużej

13 Wskazać można również pewne poboczne cele waloryzacji, takie jak zmniejszanie niezadowolenia społecznego, zwiększanie poparcia dla rządowych przedsięwzięć, kształtowanie stosunków społeczno-politycznych w społeczeństwie. A. Nerka, *Waloryzacja świadczeń w prawie emerytalnym* [w:] *Konstrukcje prawa emerytalnego*, red. T. Bińczycka-Majewska, Kraków 2004, s. 319.

14 *Eadem*, *Gwarancje prawa do realnej wartości świadczeń w systemie zabezpieczenia społecznego*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Oeconomica” 2011, nr 259, s. 86.

15 I. Jędrasik-Jankowska, *Pojęcia...*, *op. cit.*, s. 133–134; J. Jończyk, *Prawo zabezpieczenia społecznego*, Kraków 2003, s. 181–182.

16 Zob. art. 174 ust. 6 ustawy emerytalnej. Kapitał początkowy to kwota ewidencjonowana na koncie ubezpieczonego reprezentująca uprawnienia, które ubezpieczony uzbierał do momentu zakończenia funkcjonowania starych ubezpieczeń społecznych, to jest do końca 1998 r. Kwota ta jest produktem operacji polegającej na teoretycznym wysłaniu wszystkich uczestników starych ubezpieczeń społecznych na emeryturę po to, aby następnie tak uzyskane hipotetyczne emerytury przekształcić na odpowiednik składek emerytalnych za okres przed 1999 r. w nowym ubezpieczeniu emerytalnym. Dzięki kapitałowi początkowemu respektowane są prawa nabyte przed reformą. Na temat szczegółów technicznych ustalania kapitału początkowego, zob. E. Dziubińska-Lechnio, E. Seidel, *Kapitał początkowy do obliczenia nowej emerytury*, Warszawa 2002.

17 Na subkoncie ewidencjonowana jest przede wszystkim część składki emerytalnej w wysokości 4,38% lub 7,3% podstawy wymiaru składki (w zależności od decyzji o uczestnictwie w OFE) oraz kwota odpowiadająca wartości środków, które powinny być przekazane z OFE do ZUS w związku z działaniem tzw. suwaka emerytalnego, czyli na 10 lat przed osiągnięciem przez ubezpieczonego wieku emerytalnego. Poza tym na subkoncie ewidencjonowane są kwoty odsetek za zwłokę i opłaty prolongacyjnej. Zob. art. 40a ustawy emerytalnej.

niż okres pobierania świadczenia, a zatem składki podlegają dłuższej ekspozycji na powyższe negatywne efekty¹⁸.

4. Różnorodność wskaźników waloryzacji w ubezpieczeniu emerytalnym

Waloryzację emerytur, ewidencjonowanych składek, kapitału początkowego i stanu subkonta łączą dwie wspólne cechy: systematyczność i następczość¹⁹. Z systematyczności wynika to, że waloryzacja jest przeprowadzana regularnie, okresowo, w odróżnieniu od waloryzacji okazjonalnej, dorażnej, *ad hoc*. Następczy charakter oznacza bazowanie na wskaźnikach dotyczących przeszłych okresów – w przeciwieństwie do mechanizmów prospektywnych, które funkcjonują na podstawie prognozy dla okresów mających swój koniec w przyszłości. W tym drugim przypadku i tak zwykle potrzebna jest korekta następcza, która znacznie komplikuje całą procedurę²⁰.

Tym, co różni waloryzację poszczególnych elementów ubezpieczenia, są stosowane wskaźniki. Trudno odnaleźć w literaturze przedmiotu refleksję na temat uzasadnienia takiego stanu rzeczy²¹, szczególnie w świetle wniosku, że cel przeprowadzania przedmiotowej operacji we wszystkich tych przypadkach jest identyczny. Wydaje się, że dostępne analizy dotyczące waloryzacji po prostu biernie odwzorowują rozproszenie tego zagadnienia w różnych częściach ustawy emerytalnej i systemowej²².

Przepisy o waloryzacji ewidencjonowanych składek zawarte są w art. 25 ust. 3–12 oraz art. 25a ustawy emerytalnej. Waloryzacja kapitału początkowego odbywa się na podstawie art. 173 ust. 4–5a oraz ust. 6a tej samej ustawy. Waloryzację emerytur regulują art. 88–94 również tej ustawy. Natomiast o waloryzacji subkonta stanowią art. 40c i 40d ustawy

18 Przeciętny staż pracy emeryta, który w 2014 r. pobierał emeryturę na podstawie ustawy emerytalnej, wynosił 34,6 roku, podczas gdy średnie dalsze trwanie życia obliczone dla tego samego roku dla osoby w wieku 65 lat wynosi 17,775 roku. Dane na podstawie: *Ważniejsze informacje z zakresu ubezpieczeń społecznych. 2014 r.*, publikacja ZUS, 06.2015, <http://www.zus.pl/files/Wa%C5%BCniejsze%20informacje%20z%20zakresu%20ubezpiecze%C5%84%20spo%C5%82ecznych%202014%20r.pdf> (01.12.2015), s. 20; komunikat Prezesa GUS z dnia 26 marca 2014 r. w sprawie tablicy średniego dalszego trwania życia kobiet i mężczyzn, M.P. z 2015 r. poz. 296.

19 A. Nerka, *Waloryzacja świadczeń w prawie emerytalnym*, *op. cit.*, s. 321–322; I. Jędrasik-Jankowska, *Pojęcia...*, *op. cit.*, s. 130.

20 Zob. A. Nerka, *Waloryzacja świadczeń w prawie emerytalnym*, *op. cit.*, s. 322; *eadem*, *Waloryzacja świadczeń emerytalnych – mechanizm, cel, funkcje*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2002, nr 4, s. 11–12; K. Antonów, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 150–152; B. Klos, *Opinia merytoryczna do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Druk sejmowy nr 1790*, Biuro Analiz Sejmowych, Warszawa 2007 (dokument niestronicyowany).

21 Wyjątkiem jest odmienne potraktowanie waloryzacji konta i subkonta, które stało się przynajmniej pobocznym wątkiem dyskusji publicznej towarzyszącej zmianom w ubezpieczeniu emerytalnym w latach 2011–2014. Zob. M. Góra, *Opinia dotycząca projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem systemu ubezpieczeń społecznych* [w:] *Zmiany w systemie ubezpieczeń społecznych. Druk sejmowy nr 3946*, Biuro Analiz Sejmowych, Warszawa 2011, s. 18.

22 Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2015 r. poz. 121 z późn. zm.).

systemowej. Wyczerpującego wyjaśnienia powyższych przepisów dostarczają liczne komentarze prawnicze. Interesująca z punktu widzenia problemu badawczego jest przede wszystkim treść wskaźników.

Emerytury (z) waloryzowane są o wskaźnik (I^z) stanowiący sumę wskaźnika średniorocznej inflacji (π) w poprzednim roku kalendarzowym ogółem lub takiego samego wskaźnika obliczanego dla gospodarstw domowych emerytów i rencistów (π^R) – w zależności od tego, który jest wyższy – oraz co najmniej 20% realnego wzrostu przeciętnego wynagrodzenia ($\Delta\bar{w}$) w poprzednim roku kalendarzowym, przy czym współczynnik zwiększenia (β) jest zmienną polityczną²³.

$$(5) \quad z_t = z_{t-1}[1 + \max(\pi_{t-1}, \pi_{t-1}^R) + \max(0, \beta_t \Delta\bar{w}_{t-1})], \quad \beta_t \geq 0,2$$

Ewidencjonowane na koncie składki (s^a) oraz kapitał początkowy (s^k) podlegają waloryzacji wskaźnikiem ($I^{a,k}$) stanowiącym sumę wskaźnika średniorocznej inflacji w poprzednim roku kalendarzowym oraz wskaźnika wzrostu realnego sumy przypisu składek emerytalnych (ΔC) w poprzednim roku kalendarzowym, przy czym waloryzacja nie może być ujemna. Waloryzacja kwartalna stosowana jest na analogicznych zasadach²⁴.

$$(6) \quad s_t^{a,k} = s_{t-1}^{a,k}[1 + \pi_{t-1} + \max(0, \Delta C_{t-1})], \quad s_t^{a,k} \geq s_{t-1}^{a,k}$$

Waloryzacja stanu subkonta przebiega według podobnych zasad co waloryzacja składek i kapitału początkowego – z wyjątkiem zastosowanego wskaźnika waloryzacji (I^b). Jest on równy wskaźnikowi średniorocznego tempa nominalnego wzrostu PKB (g^n) w ostatnich 5 latach poprzedzających termin waloryzacji, przy czym waloryzacja nie może pomniejszyć stanu subkonta.

$$(7) \quad s_t^b = s_{t-1}^b \left(1 + \frac{g_{t-1}^n + g_{t-2}^n + g_{t-3}^n + g_{t-4}^n + g_{t-5}^n}{5} \right), \quad s_t^b \geq s_{t-1}^b$$

5. Wskaźniki waloryzacji a cel waloryzacji

Znając cele waloryzacji, treść wskaźników waloryzacji, a także dane statystyczne (zob. tabela 1) na temat inflacji i przeciętnego realnego wzrostu wynagrodzeń można sprawdzić, czy i w jakim stopniu cele są realizowane przez mechanizm waloryzacyjny.

23 *Max* oznacza funkcję zwracającą argument o największej wartości.

24 Z uwagi na to, że składki i kapitał początkowy waloryzowane są raz na rok, składki zewidencjonowane po 31 stycznia roku, za który przeprowadzono ostatnią waloryzację przed przejściem ubezpieczonego na emeryturę, pozostawałyby niewaloryzowane przed ustaleniem wysokości świadczenia. Problem ten rozwiązuje regulowana w art. 25a ustawy emerytalnej waloryzacja kwartalna tych składek. Wskaźnik waloryzacji kwartalnej jest skonstruowany analogicznie do wskaźnika waloryzacji rocznej, przy czym rok kalendarzowy zastąpiony jest kwartałem.

Tabela 1. Wskaźniki waloryzacji na tle inflacji i realnego wzrostu wynagrodzeń (w %)^a

Rok	Wskaźnik waloryzacji emerytur	Wskaźnik waloryzacji składek i kapitału początkowego	Wskaźnik waloryzacji subkonta	Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych w poprzednim roku	Realny wzrost wynagrodzeń w gospodarce narodowej w poprzednim roku
2000	107,50	112,72 ^b	116,07 ^c	107,30	128,33
2001	112,70	106,68	116,86 ^c	110,10	102,38
2002	107,00	101,90	112,72 ^c	105,50	101,59
2003	103,70	102,00	109,31 ^c	101,90	101,53
2004	101,80	103,63	106,95 ^c	100,80	102,38
2005	100,00	105,55	106,65 ^c	103,50	100,48
2006	106,20	106,90	105,71 ^c	102,10	101,82
2007	100,00	112,85	106,45 ^c	101,00	103,04
2008	106,50	116,26	107,95 ^c	102,50	105,98
2009	106,10	107,22	108,61 ^c	104,20	104,99
2010	104,62	103,98	108,00 ^c	103,50	101,84
2011	103,10	105,18	107,54	102,60	101,30
2012	104,80	104,68	106,27	104,30	101,07
2013	104,00	104,54	105,10	103,70	99,90
2014	101,60	102,06	104,89	100,90	102,72

- a) Dla waloryzacji emerytur w 2005 r. obowiązywały przepisy przewidujące mechanizm wyłącznie inflacyjny. Z kolei dla waloryzacji emerytur w 2006 i 2007 r. przewidziany był już tryb uzgadniania ewentualnego zwiększenia, który następnie w 2007 r. został przekształcony do obecnej postaci. Ponadto, w latach 2004–2007 waloryzacja emerytur nie miała charakteru corocznego, lecz jej częstotliwość uzależniona była od wysokości inflacji. Stąd w 2005 i 2007 r. waloryzacji emerytur nie przeprowadzono. Zobacz: Dz.U. z 2004 r. nr 191 poz. 1954, z 2005 r. nr 169 poz. 1421, z 2007 r. nr 191 poz. 1368.
- b) Waloryzacja tylko kapitału początkowego.
- c) Wartości hipotetyczne. Subkonto istnieje od 2011 r.

Źródło: *Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej w latach 1950–2014*, dane w portalu informacyjnym GUS, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-zatrudnieni-wynagrodzenia-koszty-pracy/przecietne-miesieczne-wynagrodzenie-w-gospodarce-narodowej-w-latach-1950-2014,2,1.html> (01.12.2015); *Roczne wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych od 1950 roku*, dane w portalu informacyjnym GUS, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/wskazniki-cen/wskazniki-cen-towarow-i-uslug-konsumpcyjnych-pot-inflacja-roczne-wskazniki-cen-towarow-i-uslug-konsumpcyjnych-w-latach-1950-2014/> (01.12.2015); *Odpowiedź na interpelację nr 1419 (IV kadencji Sejmu) w sprawie zasad waloryzacji rent i emerytur*, 10.06.2001, <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ4.nsf/main/79AD7A74> (01.12.2015); *Dziennik Ustaw*: z 2002 r. nr 240 poz. 2054, z 2004 r. nr 26 poz. 231, z 2008 r. nr 28 poz. 163, z 2012 r. poz. 118; *Monitor Polski*: z 2001 r. nr 6 poz. 104, z 2003 r. nr 9 poz. 139, z 2006 r. nr 4 poz. 78, nr 42 poz. 453, z 2007 r. nr 39 poz. 453, z 2008 r. nr 44 poz. 388, z 2009 r. nr 10 poz. 133, nr 32 poz. 469, z 2010 r. nr 37 poz. 520, nr 8 poz. 75, z 2011 r. nr 12 poz. 134, nr 35 poz. 418, z 2012 r. poz. 297, 299, z 2013 r. poz. 394, 425, 78, z 2014 r. poz. 150, 334, 355, z 2015 r. poz. 404, 442; obliczenia własne dla wartości hipotetycznych.

Świadczenia emerytalne są chronione przed inflacją, co wynika w sposób logiczny z konstrukcji obecnego wskaźnika waloryzacji. W warunkach rosnących realnych wynagrodzeń zapewniają one jednak coraz niższy standard życia emerytów w stosunku do pokolenia pracującego²⁵. Z kolei w obliczu spadających realnych wynagrodzeń relatywna pozycja emerytów ulega poprawie w stosunku do pokolenia pracującego, dlatego że realna wartość emerytur nie spada (choć również nie rośnie).

Wskaźnik waloryzacji składek i kapitału początkowego w praktyce nie tylko chroni uczestników ubezpieczenia emerytalnego przed inflacją, ale także przewyższa przyrost realnych wynagrodzeń²⁶. Dzieje się tak w konkretnych warunkach demograficzno-ekonomicznych, od których zależy jest wskaźnik przypisu składek emerytalnych. Jeżeli będzie się on kształtował ujemnie – a stanie się tak w każdym okresie, w którym wzrost wynagrodzeń nie będzie równoważył zmniejszania się liczby osób opłacających składki emerytalne – do zwiększenia wskaźnika waloryzacji składek z jego tytułu nie dojdzie i cały wskaźnik waloryzacji składek będzie utrzymywał charakter cenowy. W przypadku deflacji kwota zgromadzona na koncie nie zostanie obniżona, ale może zostać podwyższona, jeśli wartość bezwzględna wskaźnika przypisu składek przewyższy wysokość deflacji²⁷.

Wskaźnik waloryzacji subkonta nie jest bezpośrednio związany z ruchem realnych wynagrodzeń ani z inflacją. Ponieważ wskaźnik zależy od nominalnego wzrostu PKB, można spodziewać się dowolnych skutków (27 kombinacji), mimo zastrzeżenia, że stan subkonta nie może ulec obniżeniu w wyniku waloryzacji i że prawdopodobnych scenariuszy jest zapewne mniej niż 27. Na przykład w warunkach nominalnego wzrostu PKB, wskaźnik chroni stan subkonta przed inflacją, tylko jeśli nie przewyższa ona nominalnego wzrostu PKB. Co więcej, jeśli inflacja jest niższa, oznacza to, że stan subkonta wzrasta dodatkowo o realny wzrost PKB, który zwykle jest nieco wyższy od wzrostu realnych wynagrodzeń²⁸. Zasadne wydają się wątpliwości dotyczące meryto-

25 100 zł zindeksowane wskaźnikami równymi stosunkom urealnionych wskaźników waloryzacji emerytur z lat 2000–2014 do wskaźników realnego wzrostu wynagrodzeń w gospodarce z roku poprzedniego z lat 1999–2013, jest równe 66,61 zł. Uwaga: nie ma sensu zestawiać waloryzacji emerytur w danym roku z inflacją i wzrostem wynagrodzeń z tego samego roku, ponieważ obecny wskaźnik budowany jest w oparciu o dane makroekonomiczne dla roku poprzedzającego termin waloryzacji. Warto odnotować, że mimo wszystko relacja przeciętnej emerytury do przeciętnej wynagrodzenia w latach 2000–2014 wzrosła z 49,79% do 54%. Obliczenia własne na podstawie: *Ważniejsze informacje z zakresu ubezpieczeń społecznych*, publikacje ZUS za lata 2005, 2010, 2014, <http://www.zus.pl/files/dane2005.pdf>, s. 37, <http://www.zus.pl/files/Wa%C5%BCniejsze%202010.pdf>, s. 36, <http://www.zus.pl/files/Wa%C5%BCniejsze%20informacje%20z%20zakresu%20ubezpiecze%C5%84%20spo%C5%82ecznych%202014%20r.pdf> (01.12.2015), s. 35.

26 Miara analogiczna do tej zastosowanej w poprzednim przypisie jest równa 113,28 zł. Wskaźniki waloryzacji składek, zob. *Waloryzacja składek i kapitału początkowego*, dane na stronie ZUS, <http://www.zus.pl/default.asp?p=1&id=3416> (01.12.2015).

27 Z uwagi na analogiczną konstrukcję wskaźnika waloryzacji kwartalnej, powyższe wnioski można zastosować również do niego.

28 Zob. *Roczne wskaźniki makroekonomiczne*, dane GUS zaktualizowane 23.04.2015, http://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultstronaopisowa/1772/1/5/roczne_wskaźniki_makroekonomiczne_cz_iii_2.xls (01.12.2015).

rycznego sensu takiej konstrukcji, zwłaszcza biorąc pod uwagę polityczny kontekst, w którym tworzone były w 2011 r. subkonta²⁹. Jeżeli celem waloryzacji jest ochrona przed inflacją lub utrzymywanie finansowego dystansu do pokolenia pracującego, to trudno znaleźć uzasadnienie powiązania mechanizmu z innymi wskaźnikami ekonomicznymi.

6. Wskaźniki waloryzacji a ekonomiczna funkcja waloryzacji

Tradycyjnie w polityce społecznej traktowano waloryzację emerytur niczym *deus ex machina*. W dniu ustalenia prawa do świadczenia wieloletni ubezpieczony stawał się emerytem pozostawionym samemu sobie z raz ustaloną wysokością emerytury, która podlegała dostosowaniu tylko incydentalnie – w chwilach, gdy „krzywda emerytów [stawała się – przyp. K.B.] zbyt rażąca”³⁰. Prawo do waloryzacji zostało w końcu uznane za integralny element prawa do emerytury³¹. Jednak dotąd nie nastąpiła analogiczna zmiana perspektywy w stosunku do źródeł finansowania waloryzacji. Wciąż przeczytać można o koszcie waloryzacji emerytur ponoszonym przez budżet³².

Odminną perspektywę w tym zakresie przyjmuje makroekonomia, dla której ubezpieczenie emerytalne jest międzypokoleniowym transferem, metodą comiesięcznego podziału PKB między pokolenie pracujące i pokolenie emerytów³³. W ramach tej perspektywy, waloryzacja emerytur jest wbudowana w ubezpieczenie emerytalne nie tylko prawnie, ale także finansowo i nie różni się pod względem spełnianych ekonomicznych funkcji od waloryzacji składek, kapitału początkowego i stanu subkonta. Tymi funkcjami są: po pierwsze, zapewnienie ubezpieczeniu emerytalnemu długookresowej stabilności lub inaczej aktuarialnego zbilansowania, wypłacalności, zdolności do regulowania swoich zobowiązań; po drugie, zapewnienie realizacji zasady równowagi międzypokoleniowej, zgodnie z którą każde pokolenie wpłaca do ubezpieczenia emerytalnego taką samą

29 Zob. *Obywatelski kontrraport. Krytyczna analiza rządowego przeglądu systemu emerytalnego*, raport Komitetu Obywatelskiego do spraw Bezpieczeństwa Emerytalnego, 07.2013, <http://kobe.org.pl/wp-content/uploads/2013/07/KOBE-Obywatelski-Kontrraport.pdf> (01.12.2015), s. 15; K. Antonów, *OFE – ubezpieczenie versus oszczędzanie* [w:] *Współczesne problemy prawa pracy i ubezpieczeń społecznych*, red. L. Florek, Ł. Pisarczyk, Warszawa 2011, s. 349.

30 I. Jędrasik-Jankowska, *Pojęcia...*, *op. cit.*, s. 130.

31 K. Antonów, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 151.

32 Zob. Hasło: *Waloryzacja* [w:] *Leksykon prawa ubezpieczeń społecznych. 100 podstawowych pojęć*, Warszawa 2009, s. 296–297; I. Jędrasik-Jankowska, *Pojęcia...*, *op. cit.*, s. 133; B. Kołosowska, D. Krupa, D. Walczak, *Waloryzacja składek i świadczeń z zabezpieczenia społecznego*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2011, nr 175, s. 80, 82.

33 M. Góra, *System emerytalny*, Warszawa 2003, s. 62–64; N. Barr, P. Diamond, *Reforming pensions. Principles and policy choices*, New York 2008, s. 46–47.

część PKB, jaką z niego wypłaca, niezależnie od zmian absolutnej wielkości PKB ani liczebności pokoleń³⁴.

Niezależnie od tego, jak ważne cele społeczne stawia się przed waloryzacją, należy zdawać sobie sprawę, że istnieją obiektywne ograniczenia w kształtowaniu jej wielkości, jeśli ma ona spełniać funkcję utrzymywania zobowiązań ubezpieczenia emerytalnego na poziomie dającym się spłacić ze strumienia obecnych i przyszłych składek bez potrzeby ich doraźnego podnoszenia. Te ograniczenia związane są ze zmianami liczebności pokolenia pracującego (n^w) i pokolenia emerytów (n^e) w każdym okresie, a także z wyrażonymi w płacach zmianami produktywności pracy (p)³⁵. Teoretycznie, ubezpieczenie emerytalne pozostawałoby cały czas wypłacalne, gdyby co okres zarówno wkład, jak i emerytury były indeksowane wskaźnikiem waloryzacji (r) ze wzoru (8)³⁶:

$$(8) \quad 1 + r = \frac{1 + p + n^w}{1 + n^e}$$

W praktyce ekonomiści proponują nieco inne podejście. Marek Góra i Edward Palmer rozważają wskaźnik, który bierze pod uwagę przyrost bazy składkowej (W), czyli sumy wszystkich oskładkowanych wynagrodzeń w gospodarce, oraz przyrost liczebności pokolenia pracującego (n^w)³⁷. Z kolei Ole Settergren opisuje wskaźnik stosowany w szwedzkim zabezpieczeniu emerytalnym, który jest po prostu równy przyrostowi przeciętnego wynagrodzenia (\bar{w})³⁸. Podobnie David Blake sugeruje wskaźnik przyrostu przeciętnego wynagrodzenia lub wskaźnik wzrostu gospodarczego (ρ), czyli realnego wzrostu PKB³⁹.

$$(9) \quad r = W + n^w \quad (10) \quad r = \bar{w} \quad (11) \quad r = \rho$$

34 Bez uznania zasady równowagi międzypokoleniowej możliwe byłoby przywrócenie wypłacalności bankrutującemu ubezpieczeniu emerytalnemu kosztem pokolenia, któremu przypadło żyć w okresie resetu – poprzez zmniejszenie otrzymywanych świadczeń lub zwiększenie płaconych składek przez to pokolenie. Przeciwnieństwem zasady, zgodnie z którą stała część produktu przeznaczana jest na konsumpcję całego pokolenia, jest dyrektywa, aby stały ułamek produktu przypisać do pojedynczego emeryta. W takim przypadku zwiększanie się liczebnego obciążenia pokolenia pracującego pokoleniem emerytów sprawiałoby, że rosłaby część PKB przypisana emerytom i malałaby część PKB przypisana pokoleniu pracującemu, co wymagałoby zwiększania składek emerytalnych.

35 M. Góra, *System...*, *op. cit.*, s. 74.

36 Należy przy tym założyć, że na wypłacalność ubezpieczenia emerytalnego nie wpływają inne czynniki. W rzeczywistości tak nie jest. Innym ważnym czynnikiem oddziaływującym negatywnie na jego wypłacalność jest istnienie kapitału początkowego, którego korzystny dla emerytów sposób wyliczenia stanowi koszt zobowiązań odziedziczony po ubezpieczeniach społecznych funkcjonujących przed 1999 r.

37 M. Góra, E. Palmer, *Shifting Perspectives in Pensions*, dokument roboczy IZA, 10.2004, <http://ftp.iza.org/dp1369.pdf>, s. 4–5 (01.12.2015).

38 Z zastrzeżeniem, iż w przypadku waloryzacji emerytur wskaźnik jest obniżany o 1,6%. Wynika to z faktu, że podczas konwersji stanu konta na annuitet, przy przechodzeniu na emeryturę, stan konta jest waloryzowany stopą 1,6%. Celem całego zabiegu „kredytowania” jest równiejsza dystrybucja siły nabywczej świadczenia w okresie pobierania emerytury. O. Settergren, *Financial and Inter-generational Balance? An introduction to how the new Swedish pension system manages conflicting ambitions*, „NFT” 2003, nr 2, s. 102–103.

39 D. Blake, *Pension...*, *op. cit.*, s. 4.

Powyższe jest jednak możliwe tylko pod warunkiem zastosowania mechanizmu stabilizującego, obniżającego wskaźnik waloryzacji w razie stwierdzenia nierównowagi finansowej ubezpieczenia emerytalnego. Ilekroć wartość bieżąca zagregowanych aktywów [$PV(A)$], czyli dzisiejszych i przyszłych składek, nie pokrywa w pełni wartości bieżącej zagregowanych zobowiązań [$PV(L)$], domyślny wskaźnik waloryzacji (r) jest zastępowany w sposób przedstawiony w równaniu (12) lub (13) przez „kryzysowy” wskaźnik (φ), który stosowany jest tak długo, aż równowaga zostanie przywrócona, to znaczy aż współczynnik równowagi ($\frac{PV(A)}{PV(L)}$) osiągnie z powrotem jedność.

$$(12) \quad \varphi = r + \left(\frac{PV(A)}{PV(L)} - 1 \right) \quad (13) \quad \varphi = r \times \frac{PV(A)}{PV(L)}$$

Warto zauważyć, że funkcjonalna i systemowa perspektywa makroekonomii pozwala z marszu rozwiązać spór między zwolennikami waloryzacji cenowej i waloryzacji płacowej. Jest to możliwe dzięki zastąpieniu argumentów o „kosztowności” rozwiązań waloryzacyjnych dla budżetu oraz o moralnym prawie emerytów (lub jego braku) do partycypacji w czerpaniu korzyści ze wzrostu gospodarczego – analizą wpływu przyjęcia konkretnego wskaźnika na wypłacalność ubezpieczenia emerytalnego. Nie może dziwić, że makroekonomia, która dociera poprzez cienki płaszczyk zjawisk nominalnych (takich jak inflacja) do skrytych pod nim zjawisk gospodarczych o charakterze realnym, rozpatruje waloryzację związaną właśnie ze wskaźnikami realnymi, np. wskaźnikiem wzrostu realnych wynagrodzeń, z zastrzeżeniem, że musi istnieć mechanizm redukujący indeksację w celu przywrócenia równowagi finansowej ubezpieczenia emerytalnego.

7. Podsumowanie i wnioski

Zarówno założony cel, jak i realizowana funkcja waloryzacji emerytur, składek, kapitału początkowego i stanu subkonta nie uzasadniają zróżnicowania wskaźników waloryzacji, ponieważ te cele i funkcje są identyczne we wszystkich czterech przypadkach. Tymczasem, jak wynika z danych, rządy „hojnie” waloryzowały składki i kapitał początkowy, wiedząc, że nie rodzi to żadnych bezpośrednich i natychmiastowych skutków finansowych, a jednocześnie szukały oszczędności przy waloryzacji emerytur, ponieważ postrzegały ją jako wydatek budżetu. Szczególnie widoczne było to w latach 2005 i 2007, kiedy z uwagi na obowiązujące w tym czasie przepisy emerytur nie zwaloryzowano, zaś składki i kapitał początkowy zwaloryzowano wskaźnikami odpowiednio 105,55% i 112,85%.

Innym jaskrawym przykładem arbitralnego różnicowania zasad waloryzacji było utworzenie w 2011 r. subkonta i ustalenie treści wskaźnika jego waloryzacji w sposób odmienny niż w przypadku konta podstawowego. Oba konta mają ten sam niefinansowy charakter, prowadzone są przez tę samą instytucję i w taki sam sposób są wykorzystywane podczas ustalania wysokości emerytury. Nie ma innego wytłumaczenia dla takiego

posunięcia niż motyw polityczny, to jest chęć „przekupienia” ubezpieczonych wysokim wskaźnikiem waloryzacji na subkoncie w związku z okrajaniem wielkości składki trafiającej do otwartych funduszy emerytalnych.

Za zróżnicowaniem wskaźników stoją zatem doraźne interesy polityczne. Występuje tu zresztą sprzężenie zwrotne, bowiem brak transparentności przepisów stwarza warunki do dalszego realizowania tych interesów, a także pogłębiania chaosu koncepcyjnego w omawianym zakresie. Przykładem tego mogą być plany przyznania jednorazowych dodatków dla emerytów z uwagi na prognozowaną niską waloryzację emerytur w 2016 r., czyli mnożenie kolejnych quasi-waloryzacyjnych konstrukcji⁴⁰.

Propozycją wartą rozważenia jest w tym świetle ujednoczenie wskaźników waloryzacji emerytur, ewidencjonowanych składek, kapitału początkowego i stanu subkonta, jak również terminów jej przeprowadzania. Postulat ten nieuchronnie prowadzi w kierunku pytania o treść docelowego wskaźnika. Jest to sprawą otwartą, godną odrębnego artykułu, jednak z pewnością taki wskaźnik powinien opierać się na jakiejś zmiennej o charakterze realnym oraz uwzględniać mechanizm korekcyjny, balansujący, to znaczy taki, który stopniowo przywracałby finanse ubezpieczenia emerytalnego do porządku w razie wykrycia nierównowagi. Wypłacalność ubezpieczenia emerytalnego oczywiście nie jest celem samym w sobie, ale pozostając niewypłacalne, nie będzie ono w stanie realizować żadnego celu.

*mgr Kamil Berrahal – Zakład Zabezpieczenia Społecznego
Instytutu Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego*

ŹRÓDŁA

- Antonów K., *OFE – ubezpieczenie versus oszczędzanie* [w:] *Współczesne problemy prawa pracy i ubezpieczeń społecznych*, red. L. Florek, Ł. Pisarczyk, Warszawa 2011.
- Antonów K., *Prawo do emerytury*, Kraków 2003.
- Apanowicz J., *Metodologia ogólna*, Gdynia 2002.
- Barr N., Diamond P., *Reforming pensions. Principles and policy choices*, New York 2008.
- Bartnicki M., *Komentarz do artykułów 88–94 ustawy o emeryturach i rentach z FUS* [w:] *Emerytury i renty z FUS. Emerytury pomostowe. Okresowe emerytury kapitałowe. Komentarz*, red. K. Antonów, Warszawa 2014.
- Blake D., *Pension economics*, Chichester 2006.
- Dziubińska-Lechnio E., Seidel E., *Kapitał początkowy do obliczenia nowej emerytury*, Warszawa 2002.
- *Emerytury i renty w 2013 roku*, publikacja Głównego Urzędu Statystycznego, 2014, http://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5474/10/4/1/wz_emerytury_i_renty_w_2013.pdf.
- Góra M., *System emerytalny*, Warszawa 2003.

40 L. Kostrzewski, *Waloryzacja emerytur i rent 2016*, „Gazeta Wyborcza”, 17.09.2015, <http://wyborcza.pl/1,97654,18830214,waloryzacja-emerytur-i-rent-2016.html> (01.12.2015).

- Góra M., *Opinia dotycząca projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem systemu ubezpieczeń społecznych* [w:] *Zmiany w systemie ubezpieczeń społecznych. Druk sejmowy nr 3946*, Biuro Analiz Sejmowych, Warszawa 2011.
- Góra M., Palmer E., *Shifting Perspectives in Pensions*, dokument roboczy IZA, 10.2004, <http://ftp.iza.org/dp1369.pdf>.
- Hasło: *Waloryzacja* [w:] *Leksykon prawa ubezpieczeń społecznych. 100 podstawowych pojęć*, Warszawa 2009.
- Hasło: *Indeksacja* [w:] *Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/indeksacja;3914495.html>.
- Hasło: *Indeksacja* [w:] *Słownik finansów i bankowości*, Warszawa 2008.
- Hasło: *Indexation* [w:] *The New Palgrave Dictionary of Money and Finance*, t. 2, F–M, London 1992.
- Hasło: *Inflacja* [w:] *Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/inflacja;3914672.html>.
- Hasło: *Waloryzacja* [w:] *Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/waloryzacja;3993682.html>.
- Jędrasik-Jankowska I., *Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, Warszawa 2014.
- Jończyk J., *Prawo zabezpieczenia społecznego*, Kraków 2003.
- Kłós B., *Opinia merytoryczna do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Druk sejmowy nr 1790*, Biuro Analiz Sejmowych, Warszawa 2007.
- Kołosowska B., Krupa D., Walczak D., *Waloryzacja składek i świadczeń z zabezpieczenia społecznego*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2011, nr 175.
- *Komunikat Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 26 marca 2014 r. w sprawie tablicy średniego dalszego trwania życia kobiet i mężczyzn*, M.P. z 2015 r. poz. 296.
- Kostrzewski L., *Waloryzacja emerytur i rent 2016*, „Gazeta Wyborcza”, 17.09.2015, <http://wyborcza.pl/1,97654,18830214,waloryzacja-emerytur-i-rent-2016.html>.
- Nerka A., *Waloryzacja świadczeń emerytalnych. Mechanizm. Cel. Funkcje*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2002, nr 4.
- Nerka A., *Waloryzacja świadczeń w prawie emerytalnym* [w:] *Konstrukcje prawa emerytalnego*, red. T. Bińczycka-Majewska, Kraków 2004.
- Nerka A., *Gwarancje prawa do realnej wartości świadczeń w systemie zabezpieczenia społecznego*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Oeconomica” 2011, nr 259.
- *Obywatelski kontrraport. Krytyczna analiza rządowego przeglądu systemu emerytalnego*, raport Komitetu Obywatelskiego do spraw Bezpieczeństwa Emerytalnego, 07.2013, <http://kobe.org.pl/wp-content/uploads/2013/07/KOBE-Obywatelski-Kontrraport.pdf>.
- *Odpowiedź na interpelację nr 1419 (IV kadencji Sejmu) w sprawie zasad waloryzacji rent i emerytur*, 10.06.2001, <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ4.nsf/main/79AD7A74>.
- Piggott J., Sane R., *Indexing Pensions*, 12.2009, http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2009/12/31/000333037_20091231000153/Rendered/PDF/524450NWPoBox345558Bo1PUBLIC100925.pdf.

- *Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej w latach 1950–2014*, dane w portalu informacyjnym Głównego Urzędu Statystycznego, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-zatrudnieni-wynagrodzenia-koszty-pracy/przecietne-miesieczne-wynagrodzenie-w-gospodarce-narodowej-w-latach-1950-2014,2,1.html>.
- *Roczne wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych od 1950 roku*, dane w portalu informacyjnym Głównego Urzędu Statystycznego, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/wskazniki-cen/wskazniki-cen-towarow-i-uslug-konsumpcyjnych-pot-inflacja/roczne-wskazniki-cen-towarow-i-uslug-konsumpcyjnych-w-latach-1950-2014>.
- *Roczne wskaźniki makroekonomiczne*, dane Głównego Urzędu Statystycznego zaktualizowane 23.04.2015, http://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultstronaopisowa/1772/1/5/roczne_wskazniki_makroekonomiczne_cz_iii_2.xls.
- Rothbard M., *America's Great Depression*, Auburn 2000.
- Settergren O., *Financial and Inter-generational Balance? An introduction to how the new Swedish pension system manages conflicting ambitions*, „NFT” 2003, nr 2.
- Sosenko B., *Wprowadzenie do teorii systemów zabezpieczenia emerytalno-rentowego*, Tuchów 2002.
- Szkarłat A., *Funkcje, zasady i klasyfikacja ubezpieczeń* [w:] *Ubezpieczenia*, red. W. Sułkowska, Kraków 2007.
- Szumlicz T., *Ubezpieczenie społeczne. Teoria dla praktyki*, Bydgoszcz 2005.
- *Waloryzacja składki i kapitału początkowego*, dane na stronie Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, <http://www.zus.pl/default.asp?p=1&id=3416>.
- *Ważniejsze informacje z zakresu ubezpieczeń społecznych. 2005 r.*, publikacja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, maj 2006, <http://www.zus.pl/files/dane2005.pdf>.
- *Ważniejsze informacje z zakresu ubezpieczeń społecznych. 2010 r.*, publikacja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, czerwiec 2011, <http://www.zus.pl/files/Wa%C5%BCniejsze%202010.pdf>.
- *Ważniejsze informacje z zakresu ubezpieczeń społecznych. 2014 r.*, publikacja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, czerwiec 2015, <http://www.zus.pl/files/Wa%C5%BCniejsze%20informacje%20z%20zakresu%20ubezpiecze%C5%84%20spo%C5%82ecznych%202014%20r.pdf>.
- Ziemiński Z., *Szkice z metodologii szczegółowych nauk prawnych*, Warszawa–Poznań 1983.

Diversity in indexation rates within pension social security in the light of the aim and function of indexation

The subject of the work is an analysis of the diversity within rates of indexation for retirement pensions, recorded contributions, initial capital and the state of subaccounts within retirement pension social security. On the basis of an analysis and critical review of the subject literature, an analysis of documents, an analysis of logical constructions an attempt has been made to show that such a diversity does not have any grounding whatsoever and should be consequently removed. With this aim in mind the concept of indexation is presented; the goal that lies behind each of the mechanisms is evaluated; the content of rates is shown; analysed is the degree for the realisation of these assumed goals; the principles for a uniform rate are presented, which would be capable of realising the economic function of indexation. The analysis leads one to conclude that the same goal (the protection of pensioners from the effects of inflation or the maintaining of their economic position in relation to those who work as well as the counteracting of income stratification within the framework of the pensioner generation) as well as the same function for the rates of indexation (the ensuring of pension insurance solvency as well as realising the principle of intergenerational balance) does not justify diversity in indexation rates. The indexation of retirement pensions, recorded contributions, initial capital as well as the state of a subaccount should happen not on the basis of identical regulations. Excessive differentiation in the principles of the indexation of particular elements of retirement social security not only leads to its unnecessary complication, but equally through the indexation mechanism it makes the realisation of the aim and function itself more difficult.

Key words: valorisation, indexation, retirement pension social security, pension protection, inflation